

ARAPÇA FİİLLERDE OLUMSUZLUK

Arapça fiiller geçmiş zaman ve şimdiki/geniş zaman formunda olumsuz hale çevrilirken mâzî fiilin başına (ما); muzâri fiilin başına (لا veya ما) olumsuzluk edatları getirilir. Mâzî veya muzâri fiilin son harekesinde veya yapısında herhangi bir değişiklik yapılmaz.

Mâzî Fiilin Olumsuzu

Arapça mâzî fiil olumsuz yapılırken fiilin başına (ما) olumsuzluk edatı getirilir. Bu (ما)'ya olumsuzluk mâ'sı anlamında “ما النَّافِيَةِ - mâ en-nâfiye” adı verilir.

Mâzî fiilin olumsuz çekimini aşağıdaki tabloda görelim.

Çoğul (Cem‘)	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمَّ مَا كَتَبُوا Onlar yazmadılar	هُمَا مَا كَتَبَا O ikisi yazmadılar	هُوَ مَا كَتَبَ O yazmadı	Gâib
هِنَّ مَا كَتَبْنَ O yazmadılar	هُمَا مَا كَتَبَتَا O ikisi yazmadı	هِيَ مَا كَتَبَتْ O yazmadı	Gâibe
أَنْتُمْ مَا كَتَبْتُمْ Sizler yazmadınız	أَنْتُمَا مَا كَتَبْتُمَا Siz ikiniz yazmadınız	أَنْتَ مَا كَتَبْتَ Sen yazmadın	Muhâtab
أَنْتُنَّ مَا كَتَبْتُنَّ Sizler yazmadınız	أَنْتُمَا مَا كَتَبْتُمَا Siz ikiniz yazmadınız	أَنْتِ مَا كَتَبْتِ Sen yazmadın	Muhataba
نَحْنُ مَا كَتَبْنَا Biz yazmadık		أَنَا مَا كَتَبْتُ Ben yazmadım	Mutekellim

(Dersi yazdın mı Ahmet?)

هَلْ كَتَبْتَ الدَّرْسَ يَا أَحْمَدُ؟

(Hayır, dersi yazmadım.)

لا، مَا كَتَبْتُ الدَّرْسَ.

Muzâri Fiilin Olumsuzu

Arapça muzâri fiil olumsuz yapılırken başına (لا veya ما) olumsuzluk edatlarından biri getirilir; ancak لا olumsuzluk edatı daha yaygın olarak kullanılır. Bu (لا)'ya olumsuzluk lâ'sı anlamında “لَا النَّافِيَةِ - lâ en-nâfiye” adı verilir.

Muzâri fiilin olumsuz çekimini aşağıdaki tabloda görelim.

Çoğul (Cem‘)	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ لَا يَكْتُبُونَ Onlar yazmıyorlar	هُمَا لَا يَكْتُبَانِ O ikisi yazmıyor	هُوَ لَا يَكْتُبُ O yazmıyor	Gâib
هُنَّ لَا يَكْتُبْنَ Onlar yazmıyorlar	هُمَا لَا تَكْتُبَانِ O ikisi yazmıyor	هِيَ لَا تَكْتُبُ O yazmıyor	Gâibe
أَنْتُمْ لَا تَكْتُبُونَ Sizler yazmıyorsunuz	أَنْتُمَا لَا تَكْتُبَانِ Siz ikiniz yazmıyorsunuz	أَنْتَ لَا تَكْتُبُ Sen yazmıyorsun	Muhâtab
أَنْتُنَّ لَا تَكْتُبْنَ Sizler yazmıyorsunuz	أَنْتُمَا لَا تَكْتُبَانِ Siz ikiniz yazmıyorsunuz	أَنْتِ لَا تَكْتُبِينَ Sen yazmıyorsun	Muhataba
نَحْنُ لَا نَكْتُبُ Biz yazmıyoruz		أَنَا لَا أَكْتُبُ Ben yazmıyorum	Mutekellim

(Pazara mı gidiyorsun?)

هَلْ تَذْهَبُ إِلَى السُّوقِ؟

(Hayır, pazara gitmiyorum.)

لا، لا أَذْهَبُ إِلَى السُّوقِ.

لَمْ ile olumsuz mâzî:

لَمْ (lem), bir cezm edatıdır. Sadece muzâri fiilin başına gelir. Cezm edatı olduğu için, başına geldiği muzâri fiilin sonunu cezm eder. Fiilin muzâri anlamını da değiştirerek olumsuz mâzîye çevirir. Bir fiilin gerek başına *lem* edatı aldığında gerekse cezm olması gereken diğer durumlarda cezm yapılmasının bazı kuralları vardır. Bu kurallar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

Cezm Alâmetleri

Cezm, isimlerle ilgili bir kavram olmayıp, sadece fiillerle ilgili bir kavramdır ve fiillerin de son harfinin hareketleri veya son ekleriyle alakalıdır.

1. Muzâri fiilin son harfinin damme hareketinin sükûna çevrilmesi:

Bildiğiniz gibi bir muzâri fiilin 3. tekil şahıs eril ve dişil, 2. tekil şahıs eril ve 1. tekil ve 1. çoğul şahıs yapıları sonlarına ek almazlar, son harflerinin hareketleri damme'dir. Aslında bu damme, fiilin merfû oluşunun alâmetidir ve “sükûn” hareketine dönüştüğünde fiil meczûm olmuş olur. Fiilin cezm edilmiş olduğunun alâmeti, yani cezm alâmeti, damme hareketinin

sükûna dönüşmüş olmasıdır. Ama biz kısaca, cezm alâmeti “sükûn” deriz. Şimdi bunu, ilgili muzâri fiil yapılarının başına bir cezm edatı, mesela (لَمْ) getirerek örneklendirelim:

هو يَكْتُبُ	←	هو لَمْ يَكْتُبْ
هي تَكْتُبُ	←	هي لَمْ تَكْتُبْ
أنتَ تَكْتُبُ	←	أنتَ لَمْ تَكْتُبْ
أنا أَكْتُبُ	←	أنا لَمْ أَكْتُبْ
نحن نَكْتُبُ	←	نحن لَمْ نَكْتُبْ

Dikkat edileceği üzere, yukarıdaki örneklerde damme ile merfû olan muzâri fiiller, bir cezm edatı olan (لَمْ) dolayısıyla meczûm oldular. Bu örneklerde meczûm fiillerin cezm alâmetleri, sonlarındaki damme harekesinin “sükûn”a dönüşmüş olmasıdır; kısaca “sükûn”dur.

2. Merfû haldeki muzâri fiilin sonunda bulunan (ان), (ون), (ين) eklerindeki nûn’ların düşürülmesi.

3. ikil eril ve dişil şahıslarda, 3. ve 2. çoğul eril şahıslarda ve 2. tekil dişil şahısta fiilin sonuna gelen eklerdeki nûn’ların varlığı ref alâmeti iken, düşürülmesi cezm alâmetidir. Şunu da unutmamalım ki, eril çoğullarda düşürülen nûn harfinin yerine vâv’lardan sonra mutlaka bir elif harfi getirilir.

Şimdi bunları yine muzâri fiilin ilgili yapılarını (لَمْ) ile kullanarak örneklendirelim:

هما يَكْتُبَانِ	←	هما لَمْ يَكْتُبَا
هما تَكْتُبَانِ	←	هما لَمْ تَكْتُبَا
أنتِ تَكْتُبِينَ	←	أنتِ لَمْ تَكْتُبِي
أنتما تَكْتُبَانِ	←	أنتما لَمْ تَكْتُبَا
هم يَكْتُبُونَ	←	هم لَمْ يَكْتُبُوا
أنتم تَكْتُبُونَ	←	أنتم لَمْ تَكْتُبُوا

Dikkat edileceği üzere, yukarıdaki örneklerde nûn'ların varlığı ile merfû olan muzâri fiiller, bir cezm edatı olan (لَمْ) dolayısıyla meczûm oldular. Bu örneklerde meczûm fiillerin cezm alâmetleri, sonlarındaki nûn'ların düşmüş olmasıdır (*hazfu 'n-nûn* veya *sukûtu 'n-nûn*).

Fiilin 3. ve 2. çoğul eril formlarında nûn'ların düşürülmesinden sonra yerlerine elif getirilmiş olduğunu fark etmiş olmalıyız.

Not: Muzâri fiilin 3. ve 2. Çoğul dişil formlarındaki nunlar (nûn-u nisveler) fiile bitişik özne zamiri olmaları dolayısıyla hiçbir zaman düşmezler, her durumda varlıklarını muhafaza ederler. Örnek:

هُنَّ يَكْتُبْنَ ← هُنَّ لَمْ يَكْتُبْنَ
أنتنَّ تَكْتُبْنَ ← أنتنَّ لَمْ تَكْتُبْنَ

Dikkat edileceği üzere, yukarıdaki örneklerde muzâri fiilin başın bir cezm edatı olan (لَمْ) gelmesine rağmen muzâri fiilin yapısında hiçbir değişiklik olmadı.

3. Muda‘af fiillerde şeddenin üstündeki damme harekesinin fethaya dönüştürülmesi.

Bilindiği üzere şedde harekesi tıpkı sükûn harekesi gibi harfin kendi sesini verir, ünsüzdür. Şedde ve sükûn işlevsel olarak aynı olduğundan birlikte bulunamazlar. Bu yüzden sâlim fiillerden farklı olarak, muda‘af fiillerin sonuna ek almayan muzâri formları (bunlar, 1. maddede de belirtildiği üzere muzâri fiilin 3. tekil eril ve dişil şahıs, 2. tekil eril şahıs ve 1. tekil ve 1. çoğul şahıs yapılarıdır) cezm edilirken, şeddenin üstündeki damme harekesi fetha harekesine dönüştürülür ve cezm alâmeti muda‘af fiilin ilgili formları için “fetha” olarak kabul edilir. Örnek:

هُوَ يَمُرُّ ← هُوَ لَمْ يَمُرَّ

4. Nâkıs ve lefif fiillerde sondaki illetli harfin düşürülmesi.

Nâkıs ve lefif fiillerin lâmu'l-fiilleri, yani son harfleri illetlidir. Bu fiillerin muzârilerinde illetli harfler sadece kendilerinden önceki harfin harekesini uzatan med harfleri konumundadırlar ve meczûm olacaklarında sondaki illetli harf düşürülür. Cezm alâmeti, illetli harfin düşürülmesi (*hazf harfi 'l-ille* veya *sukût harfi 'l-ille*) dir. Örnek:

هُوَ يَمْشِي ← هُوَ لَمْ يَمْشِ
هُوَ يَدْعُو ← هُوَ لَمْ يَدْعُ

Her iki örnekte de, “lem” cezm edatından dolayı meczûm olan muzâri fiillerde cezm alâmeti illetli harfin düşürülmesidir, çünkü bu fiiller nâkıs fiillerdir.

هُوَ يَرُو ← هُوَ لَمْ يَرَوْ

Bu örnekte de, leff fiilin muzârîsi “lem”den dolayı meczûmdur ve cezm alâmeti illetli harfin düşürülmesidir, çünkü leff fiildir.

Şimdi muzârî bir fiili (لَمْ) ile çekelim ve muzârî fiilin sonunda meydana gelen değişimi cezm alâmetleri yönünden inceleyelim:

Çoğul (Cem‘)	İkil (Tesniye)	Tekil (Mufred)	
هُمْ لَمْ يَكْتُبُوا Onlar yazmadılar	هُمَا لَمْ يَكْتُبَا O ikisi yazmadı	هُوَ لَمْ يَكْتُبْ O yazmadı	Gâib
هُنَّ لَمْ يَكْتُبْنَ Onlar yazmadılar	هُمَا لَمْ تَكْتُبَا O ikisi yazmadı	هِيَ لَمْ تَكْتُبْ O yazmadı	Gâibe
أَنْتُمْ لَمْ تَكْتُبُوا Sizler yazmadınız	أَنْتُمَا لَمْ تَكْتُبَا Siz ikiniz yazmadınız	أَنْتَ لَمْ تَكْتُبْ Sen yazmadın	Muhâtab
أَنْتُنَّ لَمْ تَكْتُبْنَ Sizler yazmadınız	أَنْتُمَا لَمْ تَكْتُبَا Siz ikiniz yazmadınız	أَنْتِ لَمْ تَكْتُبِي Sen yazmadın	Muhataba
نَحْنُ لَمْ نَكْتُبْ Biz yazmadık		أَنَا لَمْ أَكْتُبْ Ben yazmadım	Mutekellim

(Oyuncu stadyuma gitmedi.)

لَمْ يَذْهَبِ اللَّاعِبُ إِلَى الْمَلْعَبِ.